

נחלת ה' גליון 51 - חג הפסח תשע"ח

נושא המאמר:

לכתך אחרי במדבר

נחלת ה'

מענינא דיומא
יציאת מצרים בטורח ומלאכה
נבואות ה' לאחרים הימים
"בימות משיח בן יוסף - ההנהגה בדרך הטבע"

דבר העורך
גם בגאולה במתנת חיים - הקב"ה מחייב את טרחת
הגאולה
מדברי רבותינו
ליקוטים מדברי רבותינו על הגדה של פסח

נחלת ה' דא ארץ החיים, והכי קרא לה דוד מלכא לארץ ישראל דאיהי ארץ החיים - נחלת ה' (זוה"ק ויכא קטו, א).

גליון תורני בעניני ארץ הקודש נחלת ה' - גליון 51 ניסן תשע"ח

מענינא דיומא

יציאת מצרים בטורח ומלאכה

פרק א - "קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך"

כאשר הגיעה השעה המיועדת לגאול את עם ישראל מגלות מצרים - "ולקחלתו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש" (שמות ג, ט) - אשר שם יתייחד הקב"ה עם ישראל באהבת ממושך דודים - הקב"ה שלח את משה ואהרן לדבר לישראל בדברי פיוס המושכים לב כמים, וכך הוא אמר להם:

"ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך". (שם השקיים ג, ט). - "ענה לי על ידי משה, ואמר לי על ידי אהרן, ומה אמר לי: 'קומי לך רעיתי יפתי' - קומי לך, זרוני גרמיה" [תרוי את עצמך]. (מלש כה סג):

כלומר, שגאולת מצרים - לא הגיעה מאליה, בבחינת "רכיבה על ענני שמיא", אלא היה בזה ציווי - שעם ישראל יזדרזו לעשות פעולות ככוחות עצמם, ויקיימו "קומי לך - זרוני גרמיה", "ולכי לך" - תצאי משעבוד ומגלות מצרים, וכמו שביאר הגר"א (סג):

"הענין הוא שתי גאולות: אחת גאולה משעבוד שהיא היתה בתשרי (כ"ה יא, א), והזו 'קומי לך' - משעבוד, והשניה הגאולה מהגלות שהיא היתה בניסן, והזו 'ולכי לך'.

וכן רואים מהמשך המדרש (שם טז פסוק יג):

"אָתָּא מִשֶּׁה לְגַבְיָא אָמַר לֹוּן קָל הָדוּן וְיָחָא טְבָא אִית גְּבִיכֹון וְאָתוּן יְתִיבִין הָכָא [בא משה אליהם ואמר להם: כל הריח הטוב הזה נמצא אצלכם, ועדיין אתם יושבים כאן בגלות?] - 'קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך'.

א"כ רואים שוב, שהיתה למשה תביעה על כך שאינם פועלים פעולות טבעיות כדי לצאת מהגלות - לאחר שהקב"ה כבר סלל בפניהם את הדרך ליציאה מהגלות.

[אח"כ המדרש דורש את הפסוק באופן נוסף - לענין הכניסה לארץ ישראל, שגם בזה היה את הציווי 'קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך' בכוחות עצמך].

פרק ב - "וישלח מלאך ויצאנו ממצרים" - יציאת מצרים ע"י המלאך מטטרו"ן

וכפי שהקב"ה ציוה את ישראל - כך הם נהגו למעשה, שעם ישראל השקיעו הרבה עמל וטורח בפעולות היציאה ממצרים, והכניסה לים סוף, וההליכה ארבעים שנה בטורח הדרך, ואח"כ במלחמה על כיבוש ארץ ישראל והתיישבות בה - "וירשלתם אתה וישבתם בה". [והארכנו בזה ב"דבר העורך"].

הוא שמשבחן הנביא (וימיי ג, ט): "הלך וקראת באזני ריושלם לאמר פה אָמַר ה' זְכַרְתִּי לך חֶסֶד גְּעוּרֶיךָ אֲהַבֶּת קְלוּלֶיךָ לְקַתֵּף אֲתָרִי בְמַדְבַּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה". "...לְקַתֵּף אֲתָרִי" - בכוחות עצמך.

ועתה נבא לראות את טעם הדבר - שבשביל היציאה ממצרים, הם היו צריכים לפעול בדרך הטבע: כתוב (נמלכ כ, טו): "בַּצֵּעַק אֵל ה' וַיִּשְׁמַע קְלוֹנוֹ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיִּצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם".

ופירש רבינו בחיי: "וישלח מלאך. מלאך ממש, כענין שכתוב (ישעיה סג, ט): 'ומלאך פָּנָיו הוֹשִׁיעֵם'. כאן רבינו בחיי מקצר, ואינו מפרש על איזה מלאך מדובר בפסוק 'ומלאך פָּנָיו הוֹשִׁיעֵם', אך במקום אחר הוא משלים דבריו - בפירושו על הפסוק (זכריה ג, ט):

"וַיִּצְאֵךְ פָּנָיו בְּחֹהוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרַיִם" - "וַיִּצְאֵךְ בְּפָנָיו, זֶה מַלְאָךְ הַפָּנִים [הוא מטטרו"ן], שְׂנֵאמַר: (ישעיה סג, ט) 'וּמַלְאָךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעֵם'..".

וכ"כ בתשובות הגאונים (סימן טעג):

"וישעיהו אמר 'ומלאך פָּנָיו הוֹשִׁיעֵם' - וזה הוא 'שר הפנים' דאמרין רבנן, והוא מיטטרו"ן. ומבאר, שיציאת מצרים היתה ע"י המלאך מטטרו"ן.

וכן אמרו חז"ל בזה"ק (משפטים 97 א, ט):

"וכי ימכר איש - וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. 'אֵת בְּתוּ' - אֵלּוֹ וַיִּשְׁרָאֵל... [שמכר את ישראל לשעבוד הגלות]. ואם תאמר שִׁיִּצְאוּ, כִּמּוֹ שֶׁאֵלֶּה מִצְדָּ שֶׁל הַעֲבָד שֶׁהוּא מִטְטְרוּ"ן, שִׁיִּצְאוּ בְּמִנּוּסָה מִמִּצְרַיִם? - לֹא תִצָּא קִצְצַת הַעֲבָדִים' - וְהוּא שֶׁקְּתוּב (ישעיה נג, יב) כִּי לֹא בְּחַפְזוֹן תִּצָּאוּ וּבְמִנּוּסָה לֹא תִלְכְּוּ".

כלומר: הסיבה שיציאת מצרים היתה בחפזון - הוא משום שהיא היתה מונהגת ע"י המלאך מטטרו"ן, אמנם הגאולה העתידה תהיה מונהגת ע"י השכינה שלא בדרך שליח, ולכן לא יצאו בחפזון, וכמש"כ 'כי לא בחפזון תצאו... כי הלך לפניכם ה' ומאספכם אֵלָיִי יִשְׂרָאֵל'.

פרק ג - המלאך מט"ש - מנהיג בששת ימי החול; השכינה - מנהיגה בשבת והנה מצאנו חילוק גדול בין ההנהגה שמצד המלאך מטטרו"ן - לבין ההנהגה שמצד השכינה בעצמה.

ובתור הקדמה להבין הדבר, נראה הלכה שנשנתה במשנה בכתובות (97 סה, ט):

דבר העורך

הנביא (וימיי ג, ט) משבח את עם ישראל על שהלכו במדבר אחרי ה' למרות הקושי הגדול, 'כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותייך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה'.

בגליון של שנה שעברה הארכנו [בדבר העורך] על הטרחה גדולה שהיו צריכים עם ישראל לטרוח, ראשית כל ביציאה ממקום ישוב למדבר; בטרחת הדרך, וכמש"כ (נמלכ כא, ז) 'ותקצר נפש העם בדרך', [ופירש'י בטורח הדרך], ואח"כ בקריעת ים סוף - הם היו צריכים לטרוח להיכנס לתוך הים, וכאשר נחשון נכנס הוא אמר (תהלים סט, ג-ג) 'הושיעני אלקים כי באו מים עד נפש... אל תשטפני שבלת מים ואל תבלעני מצולה ואל תאטר עלי באר פיה' [כמו שאמרו חז"ל (סוטה לו-לז)].

ואחר כך גם כן בשלב האחרון והתכליתי שביציאת מצרים, הלא הוא הכניסה לארץ ישראל, וכמו שכתוב (זכריה ג, ט) 'ואותנו הוציא משם למען הביא אתנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו' - נדרשה מצד עם ישראל עבודה קשה - להילחם בכעננים יושבי הארץ ולכבוש את ארץ ישראל, וכפי שכתוב מרן בעל הקהילות יעקב זיע"א (חיי עולם) חלק 3 פרק ט):

'...כי כך גזרה חכמתו, שלא יהא כיבוש הארץ אלא דוקא על ידי מלחמות רבות. וכמו שאמרו חז"ל בברכות (ה, א) שלש מתנות הוא שנתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכולן לא נתנו אלא על ידי יסורים, תורה, ארץ ישראל ועוה"ב [וראה שם עוד בהרחבה].

לאחר שיצא הגליון הגיעה למערכת שאלה מאחד הקוראים שליט"א, מדוע אכן היה צריך את עבודת עם ישראל ואת ההשתתפות שלהם בגאולה, הלא בשעת 'קריעת ים סוף' טען שרו של מצרים 'הללו והללו עובדי ע"ד', ואעפ"כ הקב"ה גאל את ישראל וקרע לפניהם את הים, לא לפי מעשיהם, אלא מצד הנהגת היחוד - 'למען שמו באהבה' [עיין זו"ק בשלח נג, ז; וראה ב"דבר העורך]. כהנהגה ד'שפתי חיים' מועדים ג, עמוד תלה, במאמר 'קריעת ים סוף - הנהגת התכלית', וא"כ מדוע דווקא בחלק הזה של ההשתתפות של עם ישראל בפעולות הטבעיות ביציאת מצרים - היה מעכב הזכות שעם ישראל יטרוחו. ע"כ תוכן דברי השואל.

ובאמת יש לחזק את הקושיה, שהרי כאמור בזמן יציאת מצרים עם ישראל היו במצב רוחני ירוד עד שנאמר עליהם 'הללו והללו עובדי ע"ד', ובכל זאת אומרים חז"ל על הכתוב (שמות יג, יא). והוצא נפיש"ט (סג) 'חומשים' עלו בני ישראל מארץ מצרים' - 'חומשים' - אחד מחמשה יצאו, וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי אפילה'. ומבאר רש"י (סג, ג) (כ) שאותם שמתו ביציאת מצרים היו אלו ש'לא היו רוצים לצאת' ממצרים. [כלומר, הם לא רצו להיכנס לארץ ישראל, שזו תכלית יציאת מצרים וכו"ל], וצריך להבין במה חמורה עבירה זו מכל העבירות - שדווקא בגללה הקב"ה מנע מהם את הגאולה?

אמנם הדברים מבוארים על פי מה שמלמד אותנו הגר"א (ליקוטי הגר"א עסוקו ספרא לנעונו' 77 לט, טו) על הנהגת הקב"ה בעולם:

ישנם שתי הנהגות שבהם מנהיג הקב"ה את העולם, האחת נקראת 'הנהגת המשפט' - כלומר הנהגה של שכר ועונש לפי מעשי בני אדם, [וזו הנהגת 'עץ הדעת טוב ורע'], והשנייה היא 'הנהגת היחוד' - שהקב"ה משפיע בחינם מתוך אהבה, ולא לפי מעשי בני אדם [וזו הנהגת 'עץ החיים']. ומחמת הנהגה זו, כאשר מגיע הקץ האחרון של 'בעתה' - הגאולה באה 'למען שמו באהבה'.

ומבאר הגר"א שעיקר הנהגת היחוד היא באלף השביעי, ואילו בכל הששת אלפים שנה, ההנהגה היא 'הנהגת המשפט' - הנהגה של שכר ועונש, אלא שלפעמים גם בתוך הששת אלפים שנה הקב"ה משתמש בהנהגת היחוד, אבל גם אז, הנהגה זו מאירה בתוך הנהגת המשפט, כלומר, שלמרות שהקב"ה משפיע במתנת חיים, מכל מקום צריך גם השתתפות וטורח מסוימת מצד האדם - שתצדיק את ההשפעה גם מצד 'הנהגת המשפט', ולו במקצת. ומעתה כבר מיושב מדוע הקב"ה הצריך את הטרחה בענין היציאה

מצרים, וההליכה לארץ ישראל, וכיבושה – משום שמה שהגאולה באה גם ללא זכויות הוא מצד הכלל ה'גל, שלפעמים גם בתוך הששת אלפים שנים – ה' מנהיג בהנהגת היחוד **שמאירה בתוך הנהגת המשפט**, וממילא צריך לפייס במקצת את הנהגת המשפט שדורשת שהאדם יטרח עכ"פ לרשת את ארץ ישראל – בכדי לתקן את עץ הדעת טוב ורע, ורק אח"כ הוא יעלה להנהגת 'עץ החיים' – 'הנהגת היחוד' [וכפי שנתבאר במעניינת דימא].

אלא שעדיין צריך להבין מדוע הקב"ה בחר לפייס במקצת את הנהגת המשפט – דווקא ע"י טרחת **כיבוש ארץ ישראל**, וכלפי שאר התרי"ג מצוות – השל"ת בחר להשתמש בהנהגת היחוד ולגאול גם בדור שכולו חייב?

אך הדבר יתבאר על פי משל. אדם שבנו עומד לטבוע בים, והוא מיד רץ וקנה חבל ונסע אל הים ושולשל את החבל עד המקום שהבן נמצא, ואת כל הפעולות שבאופן רגיל מוטלות על הים – האב עשה במקומו, אבל דבר אחד נשאר לבן לעשות, והוא – הפעולה הכי קרובה להצלחה – שישלח את היד ויאחז בחבל. אבל אם גם את הפעולה הזו, הים לא מוכן לעשות – אזי מצבו אבוד רחמנא ליצלוך.

וכך הוא ג"כ בענייננו: 'ארץ ישראל' היא תכלית כל התרי"ג מצוות (נראה בגלוי 36 – 40, ובגלוי 45 סוכות תשע"ח), וממילא כאשר עם ישראל בגלות – שהם דומים לבן שטבע בים, אזי זכות כל התרי"ג מצוות – הם ההכנה לפעולה התכליתית, שעליהם אומר הקב"ה שהוא יגאל את עמו ישראל אף על פי שהם לא חזרו מעצמם, וכמו האבא שקנה את החבל ועשה את כל ההכנות לפעולת ההצלחה עצמה. ואילו **האחיזה בארץ ישראל** – היא הפעולה התכליתית, וכמו 'אחיזת הים בחבל ההצלחה'.

וממילא כמו במקרה הקב"ה, שאם הים לא יאחז בחבל, לא תהיה אפשרות להציל אותו, כך הוא גם כן בענייננו, שהן אמנם שאף אם אין לנו ישראל זכויות – הקב"ה גואל אותם למען שמו, אבל כאשר מגיעה הפעולה האחרונה והתכליתית, אין הקב"ה גואל את מי שגם בזה אינו רוצה לטרוח, וכמו האב שאינו יכול להציל את בנו כאשר הוא לא עושה את הפעולה האחרונה של האחיזה בחבל ההצלחה.

[ואמנם, שלא כמו במשל, הקב"ה אין גבול ליכולתו, ואם הוא היה רוצה – הוא היה עושה בעצמו גם את 'הפעולה הכי קרובה להצלחה', וכמו שאם האב היה מלך שאין גבול ליכולותיו, שהוא לא היה מביא רק חבל, אלא הוא היה מביא גם מנוף ומעלה את בנו, ללא שום פעולה מצד האב. כך גזרה חכמתו יתברך, שגם כש הוא מחליט להנהיג בהנהגת היחוד בתוך הששת אלפים שנים – עם כל זה הוא עושה היטב – ש'הנהגת היחוד תהיה מאירה בתוך הנהגת המשפט', דהיינו, שלפחות 'פעולה אחת' מצד עם ישראל תהיה מעבדת את הגאולה, ומתוך כל הפעולות – ה' בחר את הפעולה הכי קרובה להצלחה. ובג"ל.]

את אותו ענין אנחנו מוצאים גם כן בגאולה האחרונה. הפסוק אומר (מקלס קב, יז) 'אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד' ומבאר הרד"ק: 'כי בא מועד, כי לגאולה מועד חמ קצוב'. וממשיך הכתוב: 'כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו' ופירש הרד"ק בשם החכם הכוזרי: 'אתה תקום תרחם ציון, מתי? כי [- כאשר] רצו עבדיך את אבניה, כלומר, כלומר, כי ירושלם תבנה פשיקספו ישראל לה תכלית הפקספ עד שילוננו אבניה ועפרה'.

וגם כאן אנחנו רואים את אותו ענין, שהרי הגמרא אומרת (סנהדרין לט, א): 'זכו – מגיעה, לא זכו – בעתה'. כלומר שגאולת 'בעתה – בקץ האחרון, מגיעה בלא זכו, שאין לעם ישראל זכויות' וכמו"כ בהמשך שם אמרו 'אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי, או כולו חייב... דכתיב למעני למעני אעשה'. דהיינו שגאולת 'בעתה' היא 'למען שמו של הקב"ה', ובלא זכותם של ישראל, וכמו שכתב הגר"א בביאורו לתיקוני זוהר (תיקון כז, עג, ז מדפי הגר"א ד"ה ללבי גלוית): 'כי יש קציע בכל דרא לפי הזכויות, אבל קץ האחרון לא תליא בתשובה אלא בחסד, כמשי"ב (יחזקאל כ, כז) 'אעש למען שמי', וכמ"ש בתפילה [ומביא גואל לבני בנייה] למען שמו באהבה'.

ובכל אופן אומר הכתוב שאע"פ שהגיע כבר 'עת לחננה כי בא מועד', דהיינו, שהגיע הקץ האחרון, עם כל זה צריך את הזכות של 'כי רצו עבדיך את אבניה'.

ואמנם גם בשאר התרי"ג מצוות – אין הכוונה שהם אינם מעבדים כלל לענין הגאולה, אלא שהגאולה באה כביכול בהקפה, וכמו שהיה בגאולת מצרים, שלמרות שהקב"ה גאל את עם ישראל גם בלא זכויות, מכל מקום היה זה על תנאי ש'הבוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה' (שמות ג, יב), [ראה 'מדברי רבינו' ד"ה 'החודש אשר בו ישרוע בנייה'].

ואותו דבר חוזר על עצמו גם כן בגאולה האחרונה, שבה לא למענכם.. אלא למען קידוש שמי הגדול' (יחזקאל טו), אבל מכל מקום לאחר שיבואו לארץ ישראל – מבטיח השל"ת (סס): 'זרקותי עליכם מים טהורים... ועשיתי את אשר בחוקי תלכו, ומשפטי תשמרו ועשיתם'.

וממילא יוצא שכל הפעולות שטרחים בשביל קבוץ גלויות הרי יש כאן ריח כפול, שכן מלבד עצם זה שהגאולה תלויה בפעולות האלו, מלבד זה אין לנו הבטחה גדולה יותר מדבר ה' שאמר שרק לאחר שיהיה 'זקבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם' – דווקא אז יתקיים ההמשך 'זרקותי עליכם מים טהורים... ועשיתי את אשר בחוקי תלכו ומשפטי תשמרו ועשיתם' (ולא עוד גליון 31 הקוסת לרץ וסאל – מביאה לתפוסה שלמים).

בברכת התורה, העורך

"המשורה [מאכיל] את אשתו על ידי שלישי [שליה] – לא יפחות לה משני קבין חטין... ואוכלת עמו מלילי שבת לילי שבת".

כלומר, שביום חול אדם יכול לזון את אשתו דרך שליח, אמנם בשבת הוא צריך לאכול עמה בעצמו.

והנה לכל הלכה שבמשנה ובגמרא, יש שורש בסודות הנהגת הקב"ה עם ישראל (זו"ק פנחס רמב, ז), והשורש של ההלכה הזו – מבורר בדברי הגר"א (תיקוני זוהר כ"א) – מדפי הגר"א – ז"ה 'אכל כספת': "שהבעל מייצג את הקב"ה, והאשה מייצגת את כנסת ישראל. והנה מבורר בזה"ק (סס):

שבששת ימי החול – קוב"ה מפרנס את כלתו כנסת ישראל דרך שליח, דהיינו המלאך מטטרו"ן, ולכן במקביל לזה, בששת ימי החול, גם הבעל יכול לפרנס את אשתו דרך שליח. אמנם בשבת – קוב"ה מפרנס את כלתו כנסת ישראל בעצמו, ולא דרך השליח מטטרו"ן, ולכן במקביל לזה, בשבת, גם הבעל צריך שאשתו תאכל עמו, ולא שיפרנס אותה דרך שליח.

המלאך מטטרו"ן מתקן "עבודת עין הדעת" – במלאכה וטורח השכינה מתקנת "אכילת עין החיים" – במנוחה ותענוג

והחילוק הזה – שבששת ימי החול עם ישראל מונהגים דרך המלאך מטטרו"ן, ובשבת מונהגים ע"י הקב"ה בעצמו – הוא הטעם למש"כ (שמות כ, ט): "ששית ימים תעבד ועשית פל מלאכתך. ויום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה".

כי הנה המלאך מטטרו"ן – בא לתקן את "עין הדעת טוב ורע", להפריד את הרע מהטוב, וכמו שאמרו (תיקוני זוהר תיקון י"ג): "עין הדעת טוב ורע... 'עין הדעת טוב' – דא מטטרו"ן, 'רע' – דא ס"מ". ובשביל עבודת "עין הדעת" צריך טירחה ומלאכה להפריד הרע מהטוב (תיקוני זוהר תיקון ס"ו, ע"ג, ע"ד, ע"ה, ע"ו, ע"ז, ע"ח, ע"ט, ע"י, ע"כ, ע"ל, ע"מ, ע"נ, ע"ס, ע"ט).

ולכן בששת ימי החול שמונהגים ע"י המלאך מטטרו"ן – נאמר: "ששית ימים תעבד ועשית פל מלאכתך". שצריך ל"ט מלאכות לברר את הרע מהטוב (כמ"ד וחלילי שמוס ח"א, עמוד סג-סד).

משא"כ ביום השביעי, שעם ישראל מונהגים ע"י השכינה עצמה, אז הם בבחינת "אוכלים מעין החיים", ושם המלאכה אסורה, אלא הכל צריך להיות בתענוג ומנוחה.

וכמו שאמרו הז"ל (תו"ח דף כה, ז מדפי הגר"א): "מקדד שיל עין הדעת טוב ורע – צריך לעשות בו עקירה, להיות מטולטל וגולה ממקום למקום... [משא"כ מהדד של] השכינה, שבת המלכה – לא צריכה לעשות בה עקירה, אלא להיות בה קבוע".

וביאר הגר"א: "שבשבת אסור לעשות עקירה בחפץ מרשות היחיד, [משום ש]שבת הוא 'אילנא דחיים'".

ולכן בשבת שמונהגים ע"י השכינה בעצמה – נאמר "יום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה".

פרק ד

נשמות הנקראות "עבדים" – מונהגים ע"י מטטרו"ן – במלאכה נשמות הנקראות "בנים" – מונהגים ע"י השכינה – במנוחה

ואת אותו חילוק שבין ששת ימי החול לבין השבת – מצאנו גם באופן יחסי בין שני סוגי אנשים בעם ישראל: שישנם אנשים שיותר מונהגים ע"י מט"ט, וישנם אנשים שיותר מונהגים ע"י השכינה. וכפי שנתבאר בזה"ק הג"ל בתחילת הענין. וזה לשונו (זו"ק מפט"ס דף ע"ג, ע"ד):

"פי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד, כשפדנשמה התקנה בגלגול, אם היא מצד אותו העבד מטטרו"ן – קתוב בו שש שנים יעבד... אכל אם הנשמה היא מצד השכינה שהיא שביעית – נדא מה קתוב; ובשביעית צא לקפשי חנם. שצדיק נדאי אין בו מלאכה, וינן שאין בו מלאכה, אין בו שיעבוד".

וביאר הרמח"ל (נמאמל "פיקוס מאלמל הזוכה ליש משפטים" – כדן ז' מספלי רמח"ל, "גנו רמח"ל" עמוד ע"ג-כ) כפי(ז): שיש נשמות שהשכינה מנהיגה אותם דרך המלאך מטטרו"ן, שהוא מקביל לששת ימי המעשה – בבחינת "ששית ימים תעבד ועשית פל מלאכתך". ולכן התפקיד שלהם הוא לתקן תיקוניהם באופן של "ל"ט מלאכות של חול", "עולם כמנהגו.. בדרך הטבע", "שהוא ענין הטורח והקושי שיש בדברי העולם". ולכן מט"ט והנשמות המונהגות על ידו נקראים "עבדים". ועליהם נאמר: "פי תקנה עבד עברי".

ויש נשמות שהשכינה מנהיגה אותם באופן ישיר, שלא באמצעות המלאך מטטרו"ן, והשכינה מקבילה ליום השביעי – בבחינת "יום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה". ולכן התפקיד שלהם הוא לתקן תיקוניהם באופן של מנוחה. ונשמות אלו נקראות "בנים". [החילוק הזה ג"כ נמצא באופן כללי בין 'תלמידי חכמים' שתמיד הם בבחינת "שבת", ומונהגים ע"י השכינה, בבחינת אכילה מעין החיים, לבין 'עמי ארצות' שהם בבחינת "ימות החול". (זו"ק פלסט ט' ע"ג, ע"ד, ע"ה, ע"ו, ע"ז, ע"ח, ע"ט, ע"י, ע"כ, ע"ל, ע"מ, ע"נ, ע"ס, ע"ט).]

ועתה נשוב לשאלה שפתחנו בה: מה טעם הדבר – שבשביל היציאה ממצרים, הם היו צריכים לפעול בדרך הטבע?

התשובה: משום שכשם שבששת ימי החול שמונהגים ע"י מטטרו"ן – נאמר בהם "ששית ימים תעבד ועשית פל מלאכתך", וכשם שהנשמות שבאופן יחסי יותר מונהגות ע"י מטטרו"ן – נאמר בהם "פי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד" – כך יציאת מצרים שהיתה מונהגת ע"י המלאך מטטרו"ן – היא היתה באופן של "תעבד ועשית פל מלאכתך", גאולה בדרך הטבע, בטורח ובעמל. ומאידך, הגאולה העתידה שהיא ע"י השכינה באופן ישיר – היא בניסים ובמנוחה שלימה.

הרמח"ל מוסיף ומבאר: שכל הנשמות כשעולות למקומם ולמדרגתם האמיתית – הם במדרגת "בנים אהבים", אמנם מטעמים כמסויים עם הקב"ה [שהכל עפ"י הצדק והמשפט] – אזי ברת הנשמה לעולם הזה הערא, יש נשמות שבאות בבחינת העבדות.

ועוד מוסיף הרמח"ל: שכל אחד הקב"ה עשה שימצא נחת וקורת רוח – דווקא בתפקיד שמתאים לפי שורש נשמתו [בבחינת "שכל אחד ואחד יפה לו הקדוש ברוך הוא אומנתו בפניו". ברכות מג, ב]. (סס עמוד לע"ט. – סג-טז).

ויש להוסיף עוד: שכמובן מדובר בחילוק יחסי בין נשמה לנשמה, שאין מי שכל תפקידו במלאכה – שהרי כל ישראל מצויים בשביתת השבת, ואין מי שכל תפקידו במנוחה – שהרי כל ישראל מצויים לטרוח במלאכת תרי"ג מצוות. ו"כל הגופים פעלים הם, אשרי מי שעמלו בתורה" (סנהדרין לט, ז).

כתב הרמב"ם הלכות מלכים (פרק יג הלכה ב):

"אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהיה שם חידוש במעשה בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג..." (והלכה ב):

"אמרו חכמים: אין בין העולם הזה לימות המשיח, אלא שיעבוד מלכויות בלבד". ומקורו בדברי הגמרא בברכות (לז, ב):

"ואמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנביאים כולן לא נתבאו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא – עין לא ראתה אלהים וזולתה" (שעטוי סד, ג). ופליגא דשמואל, דאמר שמואל: אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכויות בלבד... [משא"כ לר' יוחנן: כל נבואות הנביאים שמדברים על נסים ונפלאות רבים – מעבר ל"גאולה משעבוד מלכויות" – מדברים על ימות המשיח, ולא על זמן שאחרי ימות המשיח]. והקשה הכסף משנה בהלכות תשובה (פרק ח הלכה ז), שכאן בהלכות מלכים הרמב"ם פסק כשמואל וכנ"ל, ואילו בהלכות תשובה (ס) הוא פסק כר' יוחנן. ונשאר בצ"ע."

שני ימות משיח – מב"י ומב"ד

הגרא"א ג"כ הקשה כקושיית הכסף משנה, ותיירץ ששני השיטות בגמרא מתקיימים יחדיו, וכל אחד הולך על תקופה אחרת: שדברי שמואל שבימות המשיח "עולם כמנהגו נוהג" בדרך הטבע – הולכים על ימות משיח בן יוסף, ומאידך דברי ר' יוחנן שבימות המשיח יתקיימו כל הנבואות למעלה מדרך הטבע – הולכים על ימות משיח בן דוד. [הובאו דבריו ב"חשוקי המד" (לסגאון ר' יצחק זלצקשטיין שליט"א. – בטעות מג, ט) לענין נפק"מ הלכות].

וכך כתב הגרא"א ב"חידושי אגדות" (נכטת לז, ב). וב"אמרי נועם" (נכטת יג, א):

"ופליגא דשמואל... אלו ואלו דברי אלקים חיים. כי ב' ימות המשיח הן: היינו ימות

משיח בן יוסף – ואז אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא הגאולה [שעבוד גליות, ואח"כ כשיבוא משיח בן דוד – יתקיים מ"ש 'בלע המות לנצח', וכל יעודי הנביאים, וזה נקרא לעתיד לבוא".

ועדיין נשאר לנו להבין דבר נוסף: שהנה נתבאר בזה"ק משפטים (לז, ב): שגאולת מצרים שהיתה ע"י המלאך מטטרו"ן – באה בדרך הטבע, בטורח ובמלאכה, ומאידך, הגאולה העתידה שהיא ע"י השכינה עצמה – באה בניסים למעלה מדרך הטבע, ובמנוחה. [ונתבאר בארוכה במאמר "מענינא דיומא"]. וממילא צריך להבין, שהרי גם ימות מב"י הם בכלל הגאולה העתידה, ולמה הם מונהגים בדרך הטבע?

הנהגת משה – ע"י השכינה הנהגת יהושע – ע"י מטטרו"ן

ונבא לביאור הענין:

הנה כמה שנתבאר בזה"ק שגאולת מצרים היתה ע"י מטטרו"ן, כל זה הוא באופן כללי, אך באופן פרטי ישנם חילוקים גם בתוך גאולת מצרים עצמה: שבימי משה – ההנהגה היתה בעיקר ע"י השכינה, ובימי יהושע – ההנהגה היתה בעיקר דרך המלאך מטטרו"ן.

וכמו שאמרו ("מדלס תנחומא" משפטים סימן יח):

"הנה אֲנִי שְׁלַח מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ (שמות לב, לד)... אָמַר מֹשֶׁה: אִינִי מִבְּקֶשׁ, אֶלָּא וְעַתָּה לָךְ נָא אֲדֹנָי בְּקַרְבְּנִי. רָאָה מָה בֵּין הָרְאשׁוֹנִים לְאַחֲרוֹנִים, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לְמֹשֶׁה, הֵנָּה אֲנִי שְׁלַח מַלְאָךְ. הַשִּׁבוּ: אִינִי חָפֵץ אֶלָּא לָךְ. הַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן רָאָה אֶת הַמַּלְאָךְ... [יְאֻמֶּר (המלאך ליהושע) לֹא כִי אֲנִי שָׂר צָבָא ה' עֲתָה בָאתִי (ויסעס ה, יז), הָרִי שְׁתִּי פְעָמִים בָּאתִי לְהַנְחִיל אֶת יִשְׂרָאֵל, אֲנִי הוּא שְׂבָאתִי בְיָמֵי מֹשֶׁה רַבֵּךְ וְדָתָה אוֹתִי וְלֹא רָצָה שְׂאֵלְךָ עִמּוֹ, וְעַתָּה בָאתִי. מִיֵּד [יִפְלַל הַיְהוֹשֻׁעַ אֶל פְּנֵיו אַרְבָּעָה וַיִּשְׁתַּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנָי מְדַבֵּר אֵל עַבְדְּךָ] (ויסעס ה, יז), אֶבְל מֹשֶׁה דָּתָה אוֹתוֹ וְכֵן כֹּחַ זְרוֹסִיק הֶאֱזִינוּ דָף קָפ, ט).

ובתיקוני זוהר (הקדמה דף יז, ב) נתפרש שאותו המלאך שבא אל יהושע – הוא מטטרו"ן.

וכך ביאר רמ"ד וואלי (שמות עמוד תקלס):

"[וְדָבָר ה' אֶל מֹשֶׁה פְּנִים אֶל פְּנִים כְּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ... כִּי הָאִישׁ מֹשֶׁה הָיָה מְדַבֵּר עִם הַמֶּלֶךְ הַקְדוּשׁ עִצְמוֹ... וְלֹא עִם הַמִּשְׁנָה שֶׁלּוֹ שְׂהוּא מִשְׁטֵט, כְּמוֹ שֶׁהָיָה דִּיבּוּרוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, בְּסוּד: אֲנִי שָׂר צָבָא ה' עֲתָה בָאתִי, בְּפִירוּשׁוֹ ז"ל הַיְדוּעַ".

הנהגת משה – בניסים ובמנוחה הנהגת יהושע – במלאכה בדרך הטבע

וממילא, כמו שיש חילוק בין יציאת מצרים לגאולה האחרונה, שיציאת מצרים שהיתה ע"י מטטרו"ן – היא בדרך הטבע, והגאולה האחרונה שהיא ע"י השכינה – היא שלא בדרך הטבע, כך בתוך יציאת מצרים עצמה, יש חילוק [באופן יחסי] בין הנהגת משה שהיתה ע"י השכינה – שאז לא היו צריכים למלאכה בדרך הטבע, לבין הנהגת יהושע שהיתה ע"י מטטרו"ן – שהוצרכו למלאכה בדרך הטבע. וכמש"כ הגרי"א חבר (ליקוטי הגי"א), ענין עץ החיים, דף נל, ב): [בתחילה הוא מביא: שכאשר השכינה מנהיגה דרך המלאך מט"ט – הוא תיקון עץ הדעת טוב ורע,

נבואות ה' לאחרית הימים

בימות משיח בן יוסף – ההנהגה בדרך הטבע

וכאשר השכינה מנהיגה באופן ישיר – הוא תיקון אכילה עץ החיים. (וענין גליון 50 פרק ז).

"... וזה סוד מה שכתוב אחר חטא העגל (שמות כג, כ) הַנְּהָ אֲנִי שְׁלַח מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ כּוֹ הַשְּׁמֶר מִפְּנֵיו כּוֹ כִּי שְׁמִי בְּקַרְבּוֹ כּוֹ [זהו מטטרו"ן (סנהדרין למ, ב)]. ... ורק ע"י תפלת משה שזכה לעץ החיים כלת משה ארוסה דלילה – לא נתנהגו במדבר ע"י שליח הטבע כלל, רק ע"י גילוי הנסים בבאר ומן וענני כבוד, והוא בעץ החיים, לכן לא היו צריכים לתרישה ועבודת האדמה, כמו אדה"ר קודם החטא בגן עדן.

ואחרי מיתת משה רבה"ע, נגנז עץ החיים לגמרי, ולכן הוצרכו לעבודת האדמה [וְאֶסְפֶּת דָּגְנָךְ כו' (דנכסי יא, יז), והוא אמצעות הטבע ובמלאכה, שהם ו' ימות החול – שְׁשֵׁת יָמִים תַּעֲבֹד – דמט"ט, שהוא דרגא דעבד, משא"כ בעץ החיים – היא סוד בן חורין מעלמא דחירו... ובימי יהושע נפסק המן, וכתוב (ויסעס ה, יז) לֹא כִי אֲנִי שָׂר צָבָא ה' עֲתָה בָאתִי – אֲנִי הוּא שְׂבָאתִי בְיָמֵי מֹשֶׁה רַבֵּךְ וְדָתָה אוֹתִי... [עֲתָה בָאתִי] (תנחומא משפטים, יח), שאז היה הנהגתם ע"י דרגא דיהושע, הנער הירוע [שמט"ט ויהושע נקראים 'נער' (ינמות טז, ב; זרוסיק תרומה קסד, א)], ע"י שליח, והוא עץ הדעת".

משיח בן יוסף – ע"י מטטרו"ן – במלאכה בדרך הטבע משיח בן דוד – ע"י השכינה – במנוחה

והנה אותו החילוק שהיה בין משה ליהושע – הוא עצמו החילוק שבין "משיח בן דוד" ל"משיח בן יוסף", וכמש"כ רמ"ד וואלי (ספר הליקוטים, ח"א, עמוד כמ"א–ב): "וְדָבָר ה' אֶל מֹשֶׁה פְּנִים אֶל פְּנִים כְּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ – זֶה מִשִּׁיחַ בֶּן דָּוִד... וַיִּשְׁתַּחֲוֶה יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן נֹעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֶקֶל – זֶה מִשִּׁיחַ בֶּן יוֹסֵף...".

ולכן נגלה לו [למשיח בן יוסף] – המלאך [מטטרו"ן], כמו שנגלה ליהושע שאמר לו 'כי אני שר צבא ה' עתה באתי... והיה 'שר צבא' ממש, כי משיח בן יוסף הוא העושה המלחמות, ומשיח בן דוד בא לעשות שלום בעולם ולא מלחמה".

כלומר: יהושע היוצא מאפרים – שהיה בבחינת "משיח בן יוסף" (כמו שנתבאר בגליון 50 פרק ט), וכן "משיח בן יוסף" בגאולה האחרונה – הנהגת שניהם באמצעות המלאך מטטרו"ן (תיקוני זוהר תיקון ע, דף קס, ב, וזילאור הגר"א ד"ס זלצקס).

והטעם משום שתפקידו של "משיח בן יוסף" – הוא לעבוד את עבודת תיקון "עץ הדעת טוב ורע" (כמו שנתבאר בגליון 50 פרק טסג האל"מ והגמ"ל), ולכן הוא צריך לטרוח במלאכת הפרדת הגוים שהם מושרשים בסט"א הרעה – מא"י השוכנה. ולכן הוא מונהג ע"י מטטרו"ן שג"כ תפקידו לתקן עץ הדעת טוב ורע, וכפי שהבאנו ב"מענינא דיומא" מהתיקוני זוהר (תיקון נ"א) "עץ הדעת טוב" – דָּא מטטרו"ן, [רְעַ' – דָּא ס"מ". וכו' עיי"ש].

וממילא, כמו שנתבאר ב"מענינא דיומא" שהמלאך מטטרו"ן הוא כנגד "שְׁשֵׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ קֵל מְלַאכְתְּךָ" – כך הם ימות משיח בן יוסף המונהגים ע"י מטטרו"ן, שהם בבחינת "שְׁשֵׁת יָמִים תַּעֲבֹד" – גאולה בטורח ובמלאכה, בדרך הטבע, ב"עולם כמנהגו נוהג" – וכלשונו רמ"ד: "כי משיח בן יוסף הוא העושה המלחמות" שזה טורח ומלאכה.

ומאידך, משיח בן דוד תפקידו לתקן את ענין "האכילה מעץ החיים", וזו הנהגת השכינה, שהכל הוא בניסים ובמנוחה, ולכן גאולת "משיח בן דוד" היא בבחינת "יְוִם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת לַה' אֶל-לְהִיְדֵךְ לֹא תַעֲשֶׂה קֵל מְלַאכְתְּךָ". במנוחה.

ואמנם (כפי שנתבאר בגליון 50 פרק טסג), א"א להגיע למנוחת "משיח בן דוד" – קודם שעשו את המלאכה והטורח של "משיח בן יוסף", שזה החומר שמנקה את הנפש מהרע של "עץ הדעת טוב ורע", ומסיר ממנה את הבגדים הצואים, ועי"ה האדם יכול להכנס נקי ומזוכך לארמון המלך – לייאור באור פני מלך חיים, שהיא האכילה מ"עץ החיים".

סיכום המדורים: "מענינא דיומא" ו"נבואות ה'"

הדברים שהם מצד הנהגת מטטרו"ן	הדברים שהם מצד הנהגת השכינה
תפקידם לעבוד עבודת "עץ הדעת טוב ורע", בטורח ומלאכה להפריד הרע מהטוב	תפקידם לעבוד עבודת "אכילה מעץ החיים" שהוא תענוג ומנוחה
בבחינת "שְׁשֵׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ קֵל מְלַאכְתְּךָ"	בבחינת "יְוִם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת לַה' אֶל-לְהִיְדֵךְ לֹא תַעֲשֶׂה קֵל מְלַאכְתְּךָ"
ואלו הם הפרטים החלוקים בהנהגה הנ"ל – שנתבארו במאמינו	
ששת ימות החול [ו' אלפים שנים]	שבת [האלף השביעי]
נשמות שנקראים "עבד"	נשמות שנקראים "בן"
יציאת מצרים	הגאולה העתידה
יהושע	משה
משיח בן יוסף	משיח בן דוד

מדברי רבותינו

ליקוט מדברי רבותינו על הגדה של פסח

והוא הנרצה בקראין 'ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר', ואף דהוה אביו קיים פטרתיו, יען 'ואולך אותו בכל ארץ כנען', דאיכא מצות עשה דישיבת ארץ ישראל... (הגש"פ 'מגיד דכזי ליעקב' - מוה"ר ישראל יעקב אלגאזי ז"ל).

החודש אשר בו ישועות מקיפות

יכול מראש חודש.

חודש ניסן - החודש אשר בו ישועות מקיפות (בפיוט למסוף פ' החדש). כל החודש הוא התעוררות ועת רצון לישועות, בפרט יום זה (שזיני על פסח) שהוא סיומו של חג הפסח, ועבר עליו רובו של חודש הישועות, בוודאי שהוא עת רצון לישראל להיושע בישועה שלמה.

בפשוטו פירושו של 'החודש אשר בו ישועות מקיפות' הוא, שהחודש מוקף עם ישועות. אך בפי העולם שגור בשם שד"קים לפרשו מלשון 'החנוני מקיף' (לכות ג, ט), היינו הלוואה. והכוונה, דהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו נותן בחודש זה לישראל ישועות אף אם אינם ראויים לכך, ומושיעם על חשבון העתיד שייטיבו דרכם. וכמו שהיה בעת צאתם ממצרים דלא היו ראויים לכך, אלא גאלם בזכות העתיד, כנאמר (שמות ג, יט) 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה', ואמרו חז"ל (שמו"ר ג, ז) שמשא שאל באיזה זכות אוציאם ממצרים, ועל כך השיבו הקב"ה: 'הי יודע שבזכות התורה שהן עתידות לקבל על ידך בהר הזה - הם יוצאים משם, הרי שהישועה הגדולה של יציאת מצרים ניתנת להם בהקפה על חשבון העתיד, אף שבשעת מעשה לא היו ראויים לכך, וכך גם מתעורר ענין הישועות בחודש זה בכל דור ודור. (הגדה של פסח' לאלטמיר"ר בית הוסיאטין, כסם השיח יחזק' עמ' קכב. וראה עוד בדבר העורך).

חיבת ארץ ישראל - יותר מחיבת בני

וירד מצרימה אנוס ע"פ הדיבור, ויגר שם מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע במצרים אלא לגור שם. מפסוקים אלו רואים אנו את גדול חיבתו והתקשרותו של יעקב אבינו ע"ה לארץ ישראל:

כ"ב שנים לא ראה את יוסף שהיה בן זקונים שלו וכבר חשבו לנעדר, ומיאן להתנחם עליו, וכן וכו' לו במצרים שני נכדים שאמר עליהם 'אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי' (נלאשית מה, ה) וכעת נתבשר שבנו יוסף חי וכי מושל הוא בארץ מצרים, ובכל זאת לא ירד לשם מרצונו הטוב אלא היה אנוס ע"פ הדבור, אף שלא ירד להשתקע במצרים אלא לגור שם, ליזמן ארעי. (הגש"פ 'הליכות חיים' - מוה"ר יקותיאל יהודה הלכשטראס ז"ל, מלאכת קלוזנבורג).

הלל

נס שבא"י - נעשה ע"י הקב"ה ולא ע"י שליח

כתב מוהרש"א בחדושי אגדות על מה שאמרו בגמרא (מגילה יז) דטעם שאין אומרים הלל על נס של פורים הוא מפני שהוא נס של חוצה לארץ, והביא קושיא משם המפרשים דמאי שנא מפסח, ותרצו יע"ש.

ומוהרש"א דידיה אמר, דמידי הוא טעמא שמה

שאינן אומרים שירה אלא על נס של ארץ ישראל - הוא מפני שאין אומרים שירה אלא על נס שעושה הקב"ה בעצמו ולא על ידי שליח, והוא נס של ארץ ישראל דכתיב (דברים יא יט): 'ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה, מה שאין כן בחוץ לארץ שאין השכינה שורה שם, וכמו שאמרו בגמרא (מועד קטן כה). ראוי היה רבי שתשרה עליו שכינה אלא ששבב גרמה לו.

נהנה כי כן זיל בתר טעמא, בנס יציאת מצרים וקריעת ים סוף שהיה על ידי הקב"ה, ניתן לאמר שירה והלל אף בחוץ לארץ, נמצא שיש מעלה בארץ ישראל מפני השראת שכינה שבה, שהנס הנעשה בה ראוי לומר הלל. (הגש"פ 'אורות פלא' - למוה"ר אליעזר פאפ. בעל הפלא יועץ).

באר"י ששורה השכינה - גם חיי הגשמיות קדושים

אתהלך לפני ה' בארצות החיים.

רש"י פירש דקאי על ארץ ישראל, כי הנה 'חיים' הוא לשון רבים, המורה על כפילות, כן חיי האדם הישראל הוא מורכב מרוחניות ומגשמיות, ובפרט בארץ הקודש שגם מלאכת הארץ היא מלאכת הקודש, כי שם השראת שכינתו, דכתיב (דברים יא, יט) ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית שנה עד אחרית שנה.

וזה שאמר אתהלך לפני ה' - ר"ל במקום אשר עיני ה' בזה תמיד בהשגחה מיוחדת, בארצות החיים - ר"ל בארץ אשר בה משולבים ומאוגדים הרוחניות והגשמיות. (הגש"פ 'שבע סופרים' - מהגה"ר רבי אברהם שמואל בנימין סופר זשק"ל - גאנ"ד פרעבורג בעל היחזק סופר).

מגיד

בא"י נקראים 'בנים' - ובחז"ל 'עבדים'

השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל.

למה כפל ואמר אח"כ 'השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין'. אלא עפ"י מאחז"ל (נ"ז י) בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרויים בנים, ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום קרוין עבדים ע"ש.

והנה איתא (נלטה י) גלוי וידוע לפניך שרצונו לעשות רצונך, ומי מעבב שאור שבעיסה ושעבוד מלכות עי"ש. לכך במצרים כיון שלא היו יכולין לעשות רצונו של מקום מפני השעבוד - לא היו יכולין להקראות בנים אלא עבדים, אך כשהגיע זמן גאולתם נקראים בנים כמש"כ (שמות ז) בני בכורי ישראל.

זהו שאמר, השתא הכא בגלות - ועל זה מוסב השתא עבדי, הנוו בכחינת עבדים, אך כאשר יגיע השעה לשנה הבאה בארעא דישראל - אזי בעת ההוא לשנה הבאה נהי בני חורין בכחינת בנים.

אף אחר השגת ארץ ישראל - עוד צריכים ישועה להיות בני חורין

או ירצה בענין כפילות הלשון 'לשנה הבאה בארעא דישראל ולשנה הבאה בני חורין' - כי אף אחר השגת ארץ ישראל, עוד צריכים ישועה להיות בני חורין, כי גם שם עוד יתכן להיות עבדים, וכמו שראינו בסוף בית שני שהיו בארעא דישראל ונכנעים ועבדים תחת יד רומי ויון, לזה אחר לשנה הבאה בארעא דישראל, אנו אומרים לשנה הנאה בני חורין. (הגש"פ 'אשי יקרא' - בפיוט 'שש ככה' מוה"ר שאלו יודי' אלעזר טלוב זשק"ל ממודיז).

אברהם נפטר מכיבוד אב - משום מצות ארץ ישראל

ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר.

יש עוד לפרש במקרא כלפי מה שכתוב במדרש רבה בראשית סדר לך לך (פסקה פ"ז), זה לשונו: לפי שהיה אברהם אבינו מפתח ואומר, אצא והיו מחללין בי שם שמים, ואומרים הניח אביו והלך לו לעת זקנותו, אמר ליה הקב"ה לך אני פוטר מכיבוד אב ואם ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם.

וכתבנו בדרוש סדר לך לך, דהיה טעם הפיטור משום ישיבת ארץ ישראל, כהיה דילפינן בפרק קמא דיבמות (ו, א), אם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר לא ישמע לו, דכתיב איש אמו ואביו תיראו ואת שבתת תשמרו (ויקרא יט, ג) כולכם חייבים בכבודי, דמשמע התם דלאו דוקא מצות אזהרת שבת דאיידי בה קרא הוא דוחה מצות כיבוד אב ואם, אלא אף כל מצות, ואפילו מצות עשה לחודא.

ובתשובות 'תרומת הדשן' ז"ל סימן מ, עלה בהסכמה, דאפילו איסורין קלין דרבנן דוחין כיבוד אב ואם, וכל שכן ישיבת ארץ ישראל דאלימא טובא.

והרב המבי"ט ז"ל בתשובות ח"א סימן קלט נשאל, בראובן שנדר שאם יהיה לו כן וכך שילך

לדור בצפת ת"ו, ועתה נתקיים הדבר, ואביו ואמו אינן מניחין אותו ללכת לגור שם, ונפשו לשאו"ל הגיע, דכיון דכיבוד אב ואם גדול, שהרי יעקב נענש עשרים ושתים שנה, אם חל הנדר. והעלה הרב ז"ל שם בתשובה הרמ"ה מהך סוגיא דפרק קמא דיבמות דאינו חייב לשמוע לו, כיון דמצות ישיבת ארץ ישראל רבה היא מאד, וענין שנענש יעקב אבינו ע"ה אינו ענין לכאן, דהתם הוא מפני שהיה בחוץ לארץ, שהיה ראוי אחר שנשא אשה שיצא משם לשמש את אביו בארץ ישראל, ואם היה הוא בארץ ישראל ואביו בחוץ לארץ לא היה נענש, עד כאן.

והוא אומר לך אני פוטר מכיבוד אב ואם, והיה בנוטן טעם 'אל הארץ אשר אראך' (נלאשית יב, ט) - היא ישיבת ארץ ישראל, אבל אין אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם, היינו יעקב שהיה הוא בחוץ לארץ ואביו בארץ ישראל...

¹ עיין זוה"ק כי תצא (רעו, א) 'כל ישראל בני מלכים [= בנים של הקב"ה ושכיתו]'. לאו אינון בני מלכים, עד דיהדרון לארעא דישראל.

² וביאר הרמ"ק: "לאמר בהם עבדים בגלות לבר מארעא דישראל. אמנם בארעא דישראל שהם בנים, אז נאמר בהם כל ישראל בני מלכים".

עיין מה שהארכנו בגליון 34 - חנוכה תשע"ז, לענין גלות יון בארץ ישראל, שאם ח"ו ישראל משובדים תחת שלטון גויים בארץ ישראל - זה נחשב במקצת כגלות לחו"ל, שהרי כאשר דוד המלך הוצרך לברוח לעיר 'גת' שתחת שלטון פלשתים, אע"פ שהיא מארץ ישראל - החשיב עצמו כגולה לחו"ל (כתובות ק"י, ב).

ולכן זה נקרא 'גלות יון' (בר"ר ב"ד) - אע"פ שלא הגלום מארצם (בבב"ד ז, ט), משום ששלטון הגוים על ארץ ישראל - הופך אותה למקפת חו"ל (ואמנם יש בה קדושה בכל מצב, ולכן הקב"ה ציוה ליצחק לגור בא"י הגם שהיתה תחת שלטון פלשתים, וכמש"כ הגאון הנצי"ב. ועיין במסגרת המרכזית מה שהבאנו מהחיד"א והחתם סופר).